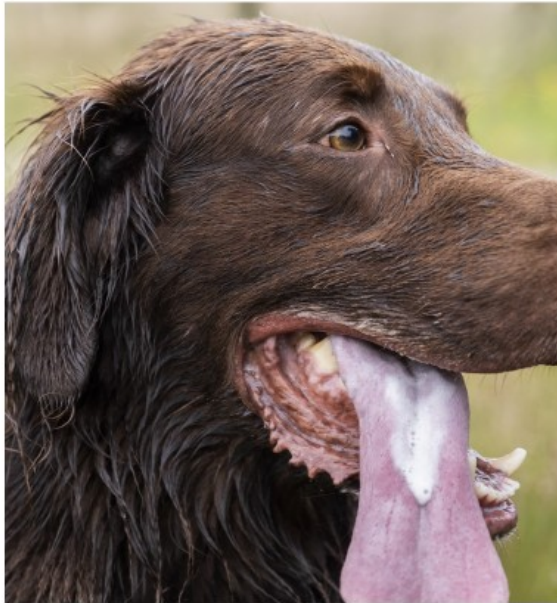

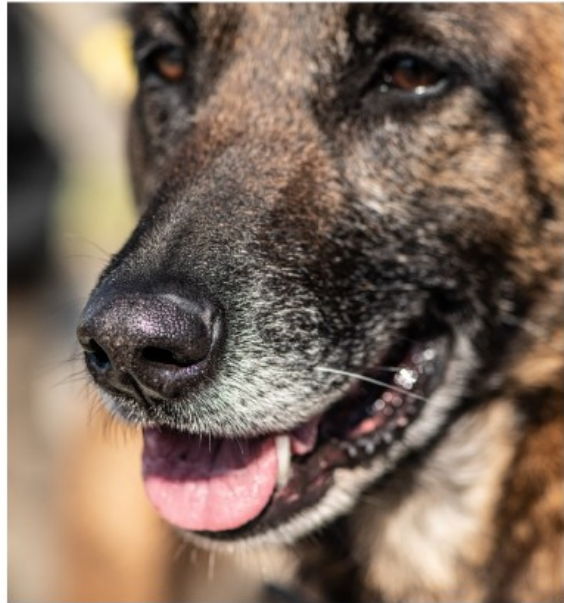
het verhaal

Een neus voor verborgen natuur

Wietse (L) speurt naar wolven, Smokey naar otters. © Dieter Telemans, Fred Debrock

MILIEU Honden sporen drugs en explosieven op, maar hun veelgeroemde reukvermogen kan ook voor andere doeleinden ingezet worden. Natuurbescherming, bijvoorbeeld. 'Ze ruiken een wolvendrol van ver.'

Smokey is zes jaar oud. Langs de oevers van de Durme in Waasmunster gebruikt ze haar neus om sporen van de otter te zoeken. Meer bepaald zoekt ze *spraints*, uitwerpselen die de otter, een visetend zoogdier, achterlaat om zijn territorium af te bakken. Ellen Van Krunkelsven heeft haar Mechelse herder daarop getraind. 'Voor ze aan haar zoekopdracht begint, moet ze eerst gaan zitten, als teken van concentratie. Als ze een spraint vindt, moet ze stokstijf blijven staan, met haar neus op de vondst. Het signaal van "ik heb iets".'

Op het hoogste punt van de dijk is er de meeste kans om geuren van passerende otters te vinden. Bij een vorige zoektocht had Smokey hier prijs. Ze snuffelt. Haar aandacht gaat naar een paadje tussen een vijver en de dijk. Onder aan een boomstam geeft ze te kennen dat er 'iets' is. Een bruin, ondefinieerbaar brokje.

Bram Bauwens laat er zijn humane kennersneus op los. 'Ik vang niks op dat aan rottende vis of versgemaaid hooi, de typische ottergeuren, doet denken. Ik ruik eerder iets lavendelachtigs.' Vals alarm dus.

Bauwens is docent aan de Odisee-hogeschool, campus Sint-Niklaas. Samen met zijn collega Hilde Vervaecke volgt hij Smokeys belevenissen nauwgezet op. Of liever: ze begeleiden studente Yuna Goossens, die haar bachelorproef in de opleiding agrobiotechnologie aan de otter en de speurhonden wijdt.

De otter is terug van weggeweest in Vlaanderen. Sinds 2014 zijn er geregeld waarnemingen in de brede Scheldevallei. Dat het dier rond de Durme rondhangt, weten we zeker. Dat is met camera's vastgelegd. Maar het blijft een schuw nachtdier dat moeilijk te spotten is. De neus van een Mechelse herder komt hier als geroepen.

Smokey is een van de speurhonden die meewerkt aan het natuuronderzoek in

Vlaanderen. 'Wij volgen zeldzame en beschermde soorten op, maar ook problematische uitheemse soorten zoals de stierkikker', vertelt Arno Thomaes van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (Inbo). 'Sommige van die soorten zijn niet evident om te monitoren. Daarom zetten we nu al enkele jaren honden in.'

Vlaams Jane Goodall

De snuffelhonden zijn geen jachthonden. Ze zoeken niet naar bewegende doelen, maar naar een geur. Daarom gaan ze voor uitwerpselen of dode dieren. Ook larven of nesten van insecten staan op hun nasale

'Honden kun je meer leren dan ratten. Niet het minst omdat ze reageren op gesproken bevelen'

Ellen Van Krunkelsven
Hondenbegeleidster

radar. Concreet werken ze voor het Inbo op otters, wolven, boommarters, hamsters en hazelmuizen. Op het insectenfront gaat het om het vliegend hert en de juchtleerkever. Rond windmolens zoeken ze dode vleermuizen, slachtoffers van de wicken. De enige niet-dierlijke doelsoort is de pruikzwam, die in dode bomen gezocht wordt.

Honden maken het wetenschappelijke werk een stuk efficiënter. Dankzij hun fenomenale reukzin merken ze op wat mensen ontgaat. Thomaes: 'Onderzoekers moeten uren zoeken om per toeval een wolvendrol te vinden. Een hond kan daar gericht naar zoeken, doordat hij het doel vanop afstand ruikt.'

Op zoek naar een hondenexpert kwam Thomaes eerder toevallig bij Ellen Van

Krunkelsven terecht. Zij werkt bij de hondenbrigade van de federale politie. Natuurwerk is haar hobby. Niet dat ze van kinds af aan een hondenmens was. In de jaren 90 bestuurdde ze als jonge biologe de bonobo's in Congo. De Vlaamse Jane Goodall werd ze genoemd. Toen het te woelig werd in Congo, verhuisde ze naar Tanzania, waar ze vier jaar meewerkte aan het Apopo-project. Ze trainde er ratten om naar landmijnen te speuren.

Terug in België – geen baan, geen huis – kwam ze in 2003 bij de federale politie terecht. Die kon wel een wetenschapper gebruiken in de hondenbrigade. 'Oké, honden zijn geen ratten, maar de basistechnieken om ze te trainen zijn grotendeels dezelfde. Het zijn allebei intelligente soorten. Een rat maalt niet om routineuze klussen. Een hond wil zich wel eens vervelen na een tijdje. Maar je kunt ze meer leren. Niet het minst omdat ze, in tegenstelling tot ratten, reageren op gesproken bevelen.'

Toen Arno Thomaes haar vroeg of hij een hond kon lenen voor de zoektocht

naar larven van het vliegend hert, was ze geïntrigeerd. Ze besliste om er een hond voor te kopen. Zo kwam Smokey in haar leven. Mechelse herdershonden staan bekend om hun goede neus en hun werklust. Daardoor worden ze wereldwijd ingezet bij dit soort zoekacties. Maar na drie kwartier zijn ze aan een pauze toe. 'Ze worden moe, je mag hun concentratievermogen niet overschatten', vertelt Van Krunkelsven. 'Wat dat betreft, lijken ze op kleuters.' (lacht)

Geur in potten

Van Krunkelsven traint de snuffelhonden in de schuren en op de terreinen van haar hoeve in Sint-Pieters-Kapelle in Vlaams-Brabant. Dat gaat als volgt: brokken met de te zoeken geur worden in potten gestopt. Eerst leren de honden die te herkennen. Nadien moeten ze het onderscheid met andere geuren leren te maken. Daartoe worden hen potten voorgeschoteld met uitwerpselen van andere soorten, bewuste 'dwaalsporen'. Pas als ze die negeren ten gunste van hun doelgeur, zijn ze klaar voor het echte werk. 'We hebben dat allemaal experimenteel uitgeprobeerd', zegt Van Krunkelsven.

In 2015 gingen ze voor het eerst te velde, de natuur in. 'Frustrerend werk. Dagenlang vonden we niets. We hadden de moed bijna opgegeven. Tot we op de laatste zoektocht toch één otterspraint aantroffen.'

De speurtochten laten uitvoeren door professionele mensen zou onbetaalbaar zijn. Daarom doet het Inbo een beroep op vrijwilligers. Er dienden zich honderd kandidaten aan. Van hen werden er acht geselecteerd. Die worden allemaal, met hun eigen hond, klaargestoomd. Ellen Van Krunkelsven helpt bij hun opleiding.

Een voorkeursras is er niet. Bij de geselecteerden zaten een labrador, een basset en een springer spaniel. 'De baasjes die

Wat ottermest voor de opleiding. © Fred Debrock

een nuttige besteding zochten voor hun hond, kregen de opleiding gratis, in ruil helpen ze ons de soorten in kaart te brengen', zegt Thomaes. De gemotiveerde vrijwilligers van het eerste uur leiden inmiddels zelf nieuwe deelnemers op. Specialisten van het Inbo en Natuurpunt zetten de hondenbaasjes op weg.

Fluogele leiband

Het jongste zoogdier in het rijtje 'te monitoren' is de wolf. Ook hier dragen de natuurspeurhonden hun steentje bij. Vrijwilligster Carina De Pape uit Kemzeke kamt met haar flatcoated retriever, de zevenjarige Wietse, het natuurgebied De Teut-Ten Haagdoorn in Houthalen uit: 2.000 hectare heide, bos en vennen.

Honden maken het wetenschappelijke werk een stuk efficiënter. Dankzij hun fenomenale reukzin merken ze op wat de mensen ontgaat

Wolven vinden hier prooien als ree, everzwijn, konijn en ander lekkers. Onlangs zijn er zeven schapen en enkele geiten doodgebeten en is er een onthoofde ree gevonden. 'Ze komen hier zeker. Minstens één wolf is hier gespot, zowel door camera's als door mensen', zegt herder Pieter Briers van het Agentschap voor Natuur en Bos, dat het gebied beheert. Briers heeft hier zowat 300 schapen lopen. Hij gidst Wietse en De Pape door De Teut. De Papes vriendin Raymonda Braem heeft ook haar hond bij, de zus van Wietse. Zij wordt opgeleid om naar nachtzwaluwen te speuren.

Het is fris en lichtjes regenachtig. Dat is niet zo gunstig voor geursporen, maar wel voor het uithoudingsvermogen van de hond. 'Als het te warm is, dreigt hij in het rood te gaan en zelfs te bezwijken', zegt De Pape. 'Hij weet van geen ophouden.' Wietse rent onvermoeibaar door het gras en tussen het struikgewas, duikt als hij de kans ziet een plas in. Als Carina op haar fluitje blaast, keert hij gehoorzaam terug.

De hond loopt aan een lange, fluogele leiband. Alleen als hij een zoekopdracht krijgt, mag hij los. Een gewone wandelaar mag zijn dier niet laten loslopen, daar staan boetes op. Wietse en zijn collega-natuurhonden krijgen een uitzondering,

Wietse moet niet aan de leiband als hij een opdracht krijgt, hij doet immers aan wetenschappelijk onderzoek. © Dieter Telemans

Hier is een wolf gepasseerd, getuigt een afgekloven bot. © Dieter Telemans

omdat ze bijdragen aan wetenschappelijk onderzoek.

Als de tocht lange tijd vruchteloos blijft, verstopt Braem tot drie keer toe een wolvenkeutel opzij van het pad. 'Zo kan hij toch iets vinden, zo'n positieve ervaring houdt hem enthousiast.' Dat moet gebeuren zonder dat Wietse het ziet, anders is er geen lol aan. Drie keer doet Wietse keurig wat van hem verwacht wordt. Hij snuffelt tot hij zeker is van zijn vondst en gaat dan rechtop zitten, vol verwachting opkijkend. Als beloning krijgt hij geen vleesbrokje, maar een gele bal. 'Dat is voor hem al meer dan genoeg', zegt De Pape. 'Op zoektocht gaan vindt hij een beloning op zich.'

Wietse vangt ook andere geuren op, van een everzwijn en een vos, maar die laat hij gedisciplineerd links liggen. Voor wolf is hij gedrild, wolf zal het zijn. Ook voor een ree die op een steenworp afstand de kop opsteekt, heeft hij geen oog.

Een hond afsturen op de penetrante wolvengeur is niet vanzelfsprekend. Ze zijn er instinctief bang voor. Tijdens de training deinsden de herdershonden terug voor de doos met de wolvendrol. Wietse waagde het wel om in de buurt te komen. Met goed getimed belonen kwam hij steeds dichterbij. Tot hij zich de geur eigen maakte.

Droomhobby

In Houthalen was het weer de spreekwoordelijke speld in de hooiberg die niet gevonden werd. Op het militaire domein, in het 'kerngebied' van de wolven, is het haast elke keer prijs. De Pape: 'Daar vond hij ooit acht drollen op één tocht.'

De Pape maalt er niet om dat ze niet vergoed wordt voor de vele uren die ze in de zoektochten stopt. 'Dit is mijn droomhobby. Mijn liefde voor honden en voor de natuur komen hier mooi samen. We komen op plekken waar we anders nooit zouden komen. Dit is pionierswerk. Het is fijn om daaraan te mogen meewerken.'

Vlaanderen liep inderdaad voorop met dit soort natuurspeurwerk met honden. Steeds meer landen beginnen er ook mee. De resultaten leveren voorlopig een gemengd beeld op. De zoektocht naar nesten van de hazelmuis bleef tevergeefs. Ook de stierkikker vinden bleek geen makkie. 'We leren met vallen en opstaan', zegt Arno Thomaes. 'Het loont de moeite om ermee verder te gaan, maar we moeten onze verwachtingen wat bijstellen en de juiste soorten voor dit soort onderzoek kiezen.'

Ellen Van Krunkelsven leidde ooit in Tanzania ratten op om naar landmijnen te zoeken. Nu begeleidt ze speurhonden als Wietse. © Fred Debrock

Tom Ysebaert